

ภาวะผู้นำแบบหมอกระแส: แบบอย่างของผู้นำที่อ่อนน้อมต่อชนทุกชั้น

อำนาจ ชนะวงศ์

บทนำ

ชีวิตของหมอกระแส (ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ดร.กระแส ชนะวงศ์) ที่โลดแล่นมาถึงทุกวันนี้ (พ.ศ. 2562) ด้วยวัย 85 ปี ท่านยังกระฉับกระเฉงยังคงโดดเด่นและมีชีวิตชีวากับการทำงาน ขณะปัจจุบันท่านยังคงเป็นนายกสภามหาวิทยาลัย 2 สถาบัน คือ มหาวิทยาลัยนเรศวรและสถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์และเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยเกริก อีกทั้งยังเป็นประธานมูลนิธิรักษ์ไทย (Care International) และเป็นประธานมูลนิธิเตรียมความพร้อม ป้องกัน ภัยภิบัติ แห่งเอเชีย (ADPC) ซึ่งมีเอกอัครราชทูตจาก 12 ประเทศร่วมเป็นกรรมการ ตัวผู้เขียนเองในฐานะหลานชาย (บุตรนายนิวัตร ชนะวงศ์ พี่ชายคุณหมอกระแส) ได้อยู่ใกล้ชิดติดตามหมอกระแสมาร่วม 60 ปี เคยพาเพื่อนๆ ไปช่วยรณรงค์หาเสียงให้หมอกระแสในสมัยท่านเป็นหัวหน้าพรรคพลังใหม่ (พ.ศ. 2515) เคยไปทำงานเป็นเลขาส่วนตัวในสมัยคุณหมอกระแสเป็นหัวหน้าผู้เชี่ยวชาญขององค์การสหประชาชาติประจำประเทศบังคลาเทศ ในปี พ.ศ.2525 อีกทั้งเคยเป็นผู้แทนราษฎรพร้อมกันในปี พ.ศ. 2535 (คุณหมอกระแสเป็น ส.ส. กรุงเทพมหานคร ส่วน ดร.อำนาจ ชนะวงศ์ เป็น ส.ส. ขอนแก่น) และติดตามรับใช้ท่านไปในการเดินทางอีกหลายประเทศ เช่น เกาหลีเหนือ ฟิลิปปินส์ ญี่ปุ่น และลาว เป็นต้น ได้เรียนรู้ได้เห็นการทำงานที่เกี่ยวข้องกับผู้คนของท่าน และเห็นภาวะผู้นำในตัวท่านในบริบทและสถานการณ์ต่างๆ

ภาวะผู้นำแบบหมอกระแส ได้ฉายให้เห็นตั้งแต่ท่านเป็นแพทย์ชนบทซึ่งท่านได้ขอความร่วมมือจากชาวเมืองพล ระดมเงินทุนคนละบาทสองบาทเพื่อสร้างสุศาลาให้กับอนามัยเมืองพล จากผลงานที่ทำในคราวนั้น เป็นที่กล่าวขานจนท่านได้รับรางวัลแพทย์ชนบทดีเด่นจากแพทย์สภา จากนั้นท่านก็ได้รับรางวัลแมกไซไซ และต่อมาเมื่อท่านเพื่อทำให้ชีวิตของพวกเขาดีขึ้น ดร.ปราโมทย์ นาครทรรพ เลขาธิการพรรคพลังใหม่ตั้งคำถามว่า ทำไมหมอบ้านนอกไม่มีสตางค์ ถึงได้รับเลือกให้เป็นหัวหน้าพรรคการเมืองซึ่งล้วนเต็มไปด้วยนักวิชาการยอดฝีมือของประเทศนั้นเป็นเพราะว่า “หมอกระแสเป็นผู้นำที่รู้จักเป็นผู้ตาม” เมื่อถึงเวลาถึงจริงเขาก็ถือธงนำ ถึงเวลาจะต้องทำให้ทุกคนกล้าหาญมีกำลังใจ เขาก็ทำได้ ถึงเวลาจะต้องเตือนให้รอบคอบเขาก็เตือน

มาเล่นการเมือง ก็มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีหลายวาระโอกาส และที่สร้างชื่อเสียงให้กับท่านอย่างมากคือการได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศที่สร้างผลงานโดดเด่นในกลุ่มประเทศอาเซียน เหล่านี้คือเรื่องราวชีวิตที่แสดงให้เห็นถึงความมีภาวะผู้นำในตัวของคุณหมอกระแส ดังจะนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. **To Lead is to Serve.** (รัฐกร วงศ์นิวัตร. 2561 “85 ภาวะผู้นำแห่งอนาคต” พิมพ์ครั้งที่ 1 ธันวาคม 2561) แพทย์หญิงสุพัฒนา บุญญาธิศย์ บรรณาธิการวารสารกรมการแพทย์เคยเขียนไว้ว่าสมัยหมอกระแสเป็นนักเรียนแพทย์ เขาข้ามฟากมาเรียนศิริราชได้คะแนนไม่ดีเลยทั้งที่เป็นคนฉลาดและเรียนดีมาตั้งแต่เด็ก การที่หมอกระแสหมกมุ่นทำกิจกรรมให้กับส่วนรวมมากเกินไปทำให้เขาเกือบพลาดโอกาสครั้งสำคัญของชีวิต คะแนนสอบของเขาได้น้อยจนเกือบจะไม่ได้ข้ามฟากไปเรียนคณะแพทยหากเขาพลาดการสอบในครั้งนั้น ประเทศไทยอาจไม่มีหมอบ้านนอกที่ได้รางวัลแมกไซไซและผู้นำที่โดดเด่นทั้งในแวดวงการเมืองและการศึกษาของไทย หมอกระแสรักและนับถือประชาชน ประชาชนจึงรักและนับถือหมอกระแส ที่เป็นเช่นนี้เพราะหมอกระแสชอบรับใช้และช่วยเหลือผู้อื่นเสมอ **To Lead is to Serve ผู้นำต้องเป็นผู้ให้บริการ หมอกระแสเป็นเช่นนั้นจริงๆ**

2. **To Lead is to Follow** คนที่เรียนสำเร็จคณะแพทยแล้วยอมกลับไปทำงานชนบทบ้านเกิดยอมเป็นลูกน้องของปลัดอำเภอชั้นจัตวาโดยไม่เกี่ยงงาน ความขยันเดินทาง ขยันพูดกับคน ขยันทำงานไปทุกงานทั้งงานหลวงและงานราษฎร์ ไม่ว่าจะป็นงานสมาคมช่างตัดผม สมาคมช่างตัดเสื้อ สมาคมตกแต่ง หมอกระแสสามารถให้เวลาได้กับทุกคนทุกงาน การไปเพื่อจะได้มีส่วนร่วมส่งเสริมพวกเขา “ผมภูมิใจที่ประเทศไทยมีคนแบบนี้ เสียหายที่คนแบบนี้ในบ้านเมืองมีน้อยเกินไป” ผู้นำที่ดีต้องมีความสามารถในการเป็นผู้ตามที่ดีด้วย

3. **แพ้วให้เป็น** ผู้นำคนสำคัญของโลก ล้วนเคยผ่านการล้มเหลว ล้มลุกคุกฟุ่นมาแล้วทั้งสิ้นปราษฎ์ผู้ยิ่งใหญ่ชาวจีนนาม “ซ่งจื้อ” กล่าวว่า “ความรู้โรจน์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของเรา ไม่ใช่การไม่เคยล้ม แต่คือการลุกทุกครั้งที่ย่ำ” ถนน

แห่งความสำเร็จมิได้โรยด้วยกลีบกุหลาบ อุปสรรคขวากหนามย่อมทำให้เราเข้มแข็ง และเรียนรู้มากยิ่งขึ้น ในความผิดพลาดล้มเหลวของแต่ละคน เขาย่อมได้รับสิ่งสำคัญล้ำค่าคือ “ประสบการณ์” ประสบการณ์นั้นเป็นสิ่งล้ำค่าที่ไม่สามารถทดแทนได้ ไม่ว่าจะด้วยอะไรก็ตาม และเมื่อหมอกระแสบอบตลกจากการเลือกตั้ง ส.ส.กรุงเทพมหานคร เขาจึงมีโอกาสไปทำปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย สหรัฐอเมริกา และเมื่อเขาลงสมัคร ส.ส.ขอนแก่น ได้คะแนนเสียงเกินกว่าเก้าหมื่นคะแนนแต่ต้องสอบตกเขาไม่เคยเสียสติพ่ายว้างเกิดความไม่ยุติธรรม เขากลับคิดว่าเป็นการดีที่จะทำให้เขามีเวลาว่าง สามารถเขียนตำรับตำราวิชาการเพื่อเป็นวิทยาทานต่อไป ผู้นำต้องรู้จักยอมแพ้ในบางเรื่อง เราจึงจะสามารถเอาชนะใจบุคคลอื่นได้ และที่สำคัญที่สุดคือการเอาชนะใจตนเอง

4. **น้ำครึ่งถ้วย** ชีวิตคนเราใช้ว่าจะพบแต่ความสำเร็จสมหวังตลอดเวลา ย่อมมีบางครั้งที่เราต้องพบกับความผิดหวังลำบาก บางเหตุการณ์อาจไม่เป็นไปตั้งใจเราคิด แต่หากเรารู้จักปรับตัวปรับใจเข้าใจในสถานการณ์ ชีวิตย่อมมีความสุขได้ บางคนแม้มีทรัพย์สินน้อย แต่ชีวิตก็มีความสุข เพราะเปรียบเทียบว่าตนเองยังมีมากกว่าอีกหลายคนที่มีน้อยกว่าเขา แต่บางคนแม้มีมากแล้วแต่ชีวิตกลับเป็นทุกข์ เพราะเอาตัวไปเปรียบเทียบกับคนที่มากกว่าตนเอง ผศ.ดร.อำนาจ ชนะวงศ์ อดีตรองคณบดี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผู้เคยประสบความสำเร็จทางธุรกิจตั้งแต่วัยหนุ่ม เมื่อลงเล่นการเมืองก็เคยได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรถึงสองสมัย มักบอกกับลูกน้องได้บังคับบัญชาเสมอว่า “อย่ามองข้ามข้าวคนอื่น” เมื่อเรารับประทานอาหาร ขอให้มีความสุขกับการได้ทานอาหารในงานของเรา ไม่ว่าอาหารนั้นจะเป็นอย่างไรก็ตาม แต่หากเราไปมองงานข้าวคนอื่นว่าอุดมสมบูรณ์ด้วยกุ้งหอยปูปลา มีของดีราคาแพงกว่าอาหารงานของเรา อาหารของเราก็จะหมดความอร่อย และพาให้ใจเราให้เป็นทุกข์ จงพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ หมอกระแสบอบยกคำอุปมาอุปไมยของเงินเรื่อง “น้ำครึ่งถ้วย” หากเรานำน้ำครึ่งถ้วยของเราไปเปรียบเทียบกับคนที่มีน้ำอยู่แค่ก้นถ้วย น้ำของเราย่อมมีมากกว่าเขา แต่หากเราเอาน้ำนั้นไปเปรียบกับคนที่มีน้ำอยู่เต็มเปี่ยม เราย่อมเห็นว่าน้ำของเรามีน้อยกว่าเขาตั้งครึ่งถ้วย “เวลาผมเหนื่อย ผมไม่กล้ามองสูงเพราะกลัวจะเสียกำลังใจ ผมก็มองลงเบื้องต่ำมองสิ่งแวดล้อม จะเห็นคนที่ลำบากกว่าเรามาก” หากเราเลือกมุมมองของชีวิตว่าจะเปรียบกับใครเท่านั้นชีวิตเราก็จะเลือกหนทางแห่งสุขหรือทุกข์ได้ **“ไม่ได้สิ่งที่เราชอบ ก็ให้ชอบสิ่งที่เรามี”** (รัฐกร วงศ์นิวัตร. 2561 “85 ภาวะผู้นำแห่งอนาคต” พิมพ์ครั้งที่ 1 ธันวาคม 2561)

5. **อำนาจ ชนะวงศ์ คนพินัย** (อำนาจ ชนะวงศ์. 2561 “อำนาจ ชนะวงศ์ คนพินัย” 31 สิงหาคม 2561) อาจกล่าวได้ว่าในสมัยเด็กชีวิตของหมอกระแสบอบนั้นพูดได้เลยว่ายากจนมากเพราะครอบครัวของท่านมีพี่น้องร่วมท้องเดียวกันมากถึง 8 คน จึงทำให้ท่านต้องทำงานช่วยเหลือครอบครัวตั้งแต่อายุของท่านยังไม่ถึง 10 ขวบ ท่านได้เรียนจบแค่ชั้นประถมก็ต้องออกจากโรงเรียนแทนที่จะได้เรียนหนังสือแต่ท่านต้องวิ่งขายน้ำดื่มตามขาลา รถไฟ อำเภอพุด และก็ต้องวิ่งส่งหนังสือพิมพ์ให้ชาวบ้านหรือทำงานอย่างอื่นเพื่อตัวท่านนั้นจะได้มีโอกาสกลับมาเรียนหนังสือ

แล้วโอกาสมาก็มาถึงเมื่อพี่ชายของท่านนายนิวัตร ชนะวงศ์ ได้ฝากท่านไปกับคุณจารุบุตร เรืองสุวรรณ อดีตประธานรัฐสภา เพื่อเข้ากรุงเทพมหานครเพื่อไปศึกษาหาความรู้ ท่านได้ศึกษาต่อจนได้สำเร็จการศึกษาเป็นนายแพทย์ เมื่อท่านเรียนจบเป็นนายแพทย์แล้วนั้น ท่านรับอาสาทำงานเป็นหมอบ้านนอก ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ยามที่โอกาสที่จะกอบโกยเงินทองจากวิชาชีพนี้ในเมืองกรุง ในระยะเวลา 12 ปี ท่านมุ่งมั่นต่อสู้เพื่อการสุขภาพป้องกันโรคและรักษาพยาบาล และเพราะการคลุกคลีกับสภาพปัญหาของประชาชนชาวบ้านผู้ยากไร้อย่างยาวนานได้ปรับเปลี่ยนชีวิตของท่านเป็นหมอบ้านนอกที่เต็มเปี่ยมด้วยอุดมการณ์และผลจากการทำงานเพื่อสังคมอย่างหนัก ทำให้ท่านได้รับรางวัลเกียรติยศ “รางวัลแมกไซไซสาขาผู้นำชุมชน”

จากนั้นชีวิตพลิกผันหันมารับใช้ประชาชนในวิถีทางการเมืองท่านไฝฝืนที่จะเห็นประชาธิปไตยที่เป็นรูปธรรมอย่างแท้จริงจึงได้รวบรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มพลังใหม่ และสุดท้ายกลายเป็นพรรคพลังใหม่ท่านกล่าวว่าถ้าหากเราจะได้มีส่วนร่วมกันทำให้บ้านเมืองได้เดินไปสู่ถนนสายใหม่ที่เราเรียกว่า “ประชาธิปไตยที่มีประสิทธิภาพ” ก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม เราน่าจะยอมเสียสละอนาคตส่วนตัวเพื่ออนาคตของชาติในเส้นทางการเมือง ท่านเป็นนักการเมืองคุณภาพท่านไม่เคยขาดวิชาจะระดมสัมปโน มีความเพียบพร้อมด้วยวิชาความรู้และการประพฤติปฏิบัติดีงาม ท่านมีความตั้งใจที่จะทำแต่ในสิ่งดี ๆ อีกคำสอนหนึ่งที่ชอบก็คือชีวิตคนเราสั้น ฉะนั้นเราควรจะทำประโยชน์แก่สังคมตามสมควรไม่ใช่อยู่เป็นภาระแก่สังคมอย่างเดียว มันทำให้คิดได้ว่าชีวิตคนเรามีเกิดมีตายอยู่ที่ว่าจะเร็วหรือช้า แต่ในเมื่อเราเกิดมาแล้วนอกจากจะทำให้พ่อแม่ครอบครัวมีความสุขเราก็ควรทำอะไรเพื่อเป็นประโยชน์ต่อแผ่นดินเกิดของเราบ้างตามกำลังความสามารถของตนเอง หนังสือเล่มนี้ไม่เพียงแต่บอกวิถีชีวิตความเป็นไปเป็นมาของหมอกระแสบอบ ชนะวงศ์ เท่านั้น แต่มันแฝงด้วยปรัชญาชีวิตหลากหลาย ทำให้คนที่ได้

อ่านหนังสือเล่มนี้คิดได้หลายๆ เรื่อง เช่นเมื่อไม่ได้โน้มน้าวใจที่ ชอบก็จงชอบในสิ่งที่เรามี

อุดมคติของท่านที่ท่านยึดใช้ก็คือ “ยินดีที่จะ เป็นก้อนอิฐก้อนหินสักก้อนหนึ่ง หรือสองก้อนบนถนนสาย ใหม่เพื่อประชาธิปไตยที่มีประสิทธิภาพและประชาชน ได้รับความเป็นธรรม” มันแสดงให้เห็นว่าตัวท่านนั้น มีแนวคิดที่จะทำให้มันสำเร็จจริงๆ และความสำเร็จในหน้าที่ การงานของท่านนั้นเกิดจากความที่ท่านมีศักยภาพในตัวเอง และมันเป็นข้อคิดที่ว่าทุกคนล้วนมีศักยภาพในตนเองทุกคน อยู่ที่ว่าเราจะดึงมันออกมาใช้เมื่อใด

6. “การศึกษาของชาวชนบท คือ อนาคตของ ประเทศไทย” (ภัทนิดา พันธุมเสน. 2561 “FROM SAND TO STAR จากดินเป็นดาว” พิมพ์ครั้งที่ 1 เมษายน 2561) “การดำเนินกิจการสถานศึกษาของคุณหมอมุ่งมั่นในเรื่อง ของการจัดการศึกษาเพื่อคนในชนบทมีโอกาสได้ศึกษาเล่า เรียนพอๆ กับคนอยู่ในเมืองกรุงให้มีความรู้ มีทักษะและ ศักยภาพในการประกอบอาชีพเพื่อช่วยพัฒนาให้เด็กและ เยาวชนเป็นคนดี คนเก่งของสังคมและเพื่อสร้างความเจริญ กว่าหน้ามันคงให้แก่ประเทศชาติสืบไป” นี่คือการเจตนารมณ์ และปณิธานที่คุณหมอกระแสดั้งใจจริง “การศึกษาของชาว ชนบทคืออนาคตของประเทศไทย” และวาทะนี้ได้กลายเป็น ปรัชญาของโรงเรียนทั้งสามแห่ง (โรงเรียนกระแสดพัฒนา วิทยาลัยเทคโนโลยีพลพัฒนศึกษา และวิทยาลัยบัณฑิต เอเชีย) ซึ่งปรากฏอยู่บนหน้าเว็บไซต์ของสถานศึกษา ดังกล่าวมาจนถึงทุกวันนี้ และจากหนังสือ “ความสำเร็จอยู่ แ่เอื้อม” (ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ดร.กระแส ชนะวงค์. 2554 “ความสำเร็จอยู่แค่เอื้อม” พิมพ์ครั้งที่ 9 มิถุนายน 2554) “นอกจากเพื่อนร่วมอาชีพเดียวกันแล้ว ผมยัง พอใจที่จะสมาคมกับเพื่อนต่างอาชีพการอยู่ในหมู่เพื่อนที่ดี เหมือนอยู่ท่ามกลางมวลบุปผชาติ มีแต่ความสดชื่น รื่นรมย์ ทำให้ชีวิตยืนยาวอย่างมีความสุข แต่การอยู่ในหมู่ เพื่อนชั่ว เหมือนอยู่ท่ามกลางหมอกควันของกัมมันตภาพรังสี คือ ตายไม่รู้ตัวหรือตายผ่อนส่ง ผมตั้งปณิธานไว้ว่า 1) ผม จะรักเพื่อนทุกคนที่ผ่านเข้ามาในชีวิตของผม 2) ผมจะศึกษา เรียนรู้เพื่อนทุกคนที่ผ่านเข้ามาในชีวิตของผม และ 3) ผมจะ ช่วยเหลือเพื่อทุกคน เท่าที่ผมจะช่วยเหลือได้ด้วยคามยินดี และเต็มใจ ถ้าให้ผมเลือกระหว่างเงินและเพื่อนที่ดี ผมขอ เลือกเพื่อนที่ดี ผมยึดหลักว่า เงินใช้แล้วก็หมดไป แต่เพื่อนที่ ดีนั้นจะอยู่กับเรา ส่งเสริมเราและให้กำลังใจกำลังความคิด แก่เรานานเท่านาน จนกว่าจะตายจากกันไป”

7. และสุดท้ายจากปาฐกถาของคุณหมอกระแส เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2562 ท่านได้พูดปาฐกถาให้กับแขก ที่มาร่วมงานในพิธีมอบรางวัลผู้นำชุมชนดีเด่น ณ โรงเรียน เทคโนโลยีพลพัฒนศึกษาว่า คนจีนได้สอนลูกสอนหลาน

เสมอว่า “การได้ไปทำงานกับคนอื่นก็ยอมที่จะทำให กิจการของเขานั้นเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้า และสุดท้าย ความเจริญก้าวหน้าก็จะคงอยู่กับตัวเราเอง” จะสังเกตได้ ว่าในทุกปาฐกถาของหมอกระแสจะแสดงออกให้เห็นถึง ความเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตนและยกย่องผู้อื่นเสมอๆ เหล่านี้คือ ลักษณะบุคลิกภาวะผู้นำแบบหมอกระแส แบบอย่างของผู้นำที่อ่อนน้อมต่อชนทุกชั้น

บทสรุป

“ภาวะผู้นำแบบหมอกระแส: แบบอย่างของ ผู้นำที่อ่อนน้อมต่อชนทุกชั้น” ผู้เขียนได้นำเสนอโดยศึกษา วิเคราะห์ วิพากษ์ และอภิปราย เชื่อมโยงให้ท่านผู้อ่านได้ เห็นภาพ 7 ประการอย่างละเอียด รวมถึงตัวตนที่แท้จริงของ ท่านมาโดยลำดับ ทั้งได้อภิปรายเจาะลึกว่า มีความเหมือน หรือความแตกต่าง จากทฤษฎีสำคัญๆ อย่างไร หรือสอดรับ ในแง่ใด จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ในบทความนี้คงจะเกิด ประโยชน์ไม่มากนักน้อย สำหรับท่านที่สนใจ นักการศึกษา นักบริหาร นักศึกษา หรือนักวิจัย ในการนำไปใช้ประโยชน์ ในวงกว้างและเป็นแนวทางพัฒนาตนเอง ถือเป็น “แบบอย่างที่ดี” ที่ทรงคุณค่าที่เราสมควรที่จะกล่าว “ขอ กราบคารวะอย่างสูงสำหรับผู้เป็นบรมครูทางภาวะผู้นำที่ แท้จริง ที่สร้างคุณงามความดี ผากไว้บนแผ่นดินไทย” และ ในโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงนี้ และในนามของคณาจารย์ บุคลากร และนักศึกษา วิทยาลัยบัณฑิตเอเชียขอมอบหัวใจ เป็นลูกศิษย์ของคุณหมอแมกไซไซตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

1. กุหลาบ ปุริสาร. (2562). ภาวะผู้นำที่มี ประสิทธิภาพในศตวรรษที่ 21 ของ “คุณหมอ แมกไซไซ”. วารสารวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน.
2. กระแส ชนะวงค์. (2554). ความสำเร็จ อยู่แค่ เอื้อม. พิมพ์ครั้งที่ 9 มิถุนายน 2554 สำนักพิมพ์ ปี มีเดีย บริษัท ปี มีเดีย กรุ๊ป (ประเทศไทย) จำกัด
3. ภัทนิดา พันธุมเสน. (2561). FROM SAND TO STAR จากดินเป็นดาว. พิมพ์ครั้งที่ 1 เมษายน 2561 บริษัท โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ 1987 จำกัด
4. รัฐกร วงศ์นิวัตร. (2561). 85 ภาวะผู้นำแห่ง อนาคต. พิมพ์ครั้งที่ 1 ธันวาคม 2561 หจก. โรง พิมพ์คลังนาวิทยา
5. อำนาจ ชนะวงค์. (2561). อำนาจ ชนะวงค์ คน ฟ้าๆ. 31 สิงหาคม 2561 หจก.โรงพิมพ์คลังนา วิทยา